

პანდემიური გამოწვევები და ეკონომიკური ზრდის ტენდენციები

ბეკარ კილასონია
სტუდ-დოქტორანტი

რეზიუმე

ეკონომიკური ზრდა ერთ-ერთი ძირითადი პრობლემაა, რომელიც მეტ-ნაკლებად ყოველი ქვეყნის წინაშე დგას. მისი დინამიკის მიხედვით შეიძლება ვიმსჯელოთ ეროვნული ეკონომიკის განვითარების, მოსახლეობის ცხოვრების დონის, განათლების, უმუშევრობის და სხვა მნიშვნელოვანი საკითხების შესახებ. მსოფლიოში ქვეყნების უმეტესობას თუ გადავხედავთ, ცალსახად დავინახავთ ქვეყნებს შორის არსებულ ეკონომიკურ თუ სოციალურ განხვავებას. სწორედ ეკონომისტები ფიქრობენ იმის შესახებ, თუ რატომაა ზოგიერთი ქვეყანა მდიდარი, ზოგიერთი ღარიბი. შემოსავლების არათანაბარობით განაწილება ქვეყნებს შორის, შესაძლოა, დღეს ყველაზე მნიშვნელოვანი ეკონომიკურ ფაქტორად კი ჩაითვალოს. უთანაბრობის მაღალი დონე გავლენას ახდენს საერთაშორისო ურთიერთობების განვითარებაზე, გარემოს დაცვაზე და ჯანმრთელობაზე.

საკვანძო სიტყვები: ეკონომიკური ზრდა, მშპ, პანდემია, უმუშევრობის დონე, სახელმწიფო ვალი, ტურიზმი, ფულადი გზავნილები.

PANDEMIC CHALLENGES AND ECONOMIC GROWTH TRENDS

Bekar Kilasonia
PHD student of GTU

SUMMARY

According to economic dynamics, we can judge the development of the national economy, the living standards of the population, education, unemployment and other important issues. If we look at most of the countries in the world, we will see the economic or social differences between the countries. It is economists who think about why some countries are rich, some poor. Unequal distribution of revenues between countries may be considered even the most important economic fact today. High levels of inequality affect the development of international relations, the environment and health.

Keywords: Economic growth, GDP, Pandemic, Unemployment rate, Public debt, Tourism, Remittances.

შესავალი

ეკონომიკური ზრდა მაკროეკონომიკური თეორიის ერთ-ერთი ძირითადი ცნებაა, რომელსაც იყენებენ ქვეყნის ეკონომიკური მდგომარეობის პოზიტიური ცვლილებების გამოსახატავად. ეკონომიკურ ზრდაში იგულისხმება ეკონომიკის რაოდენობრივი ზრდა, ქვეყნის დოვლათის მოცულობისა და სანარმოო პოტენციალის გადიდება. ეკონომიკური ზრდის მაჩვენებლად გამოიყენება რეალური მშპ-ის ზრდის წლიური ტემპი. უფრო ზუსტად მას ასახავს ქვეყანაში მოსახლეობის ერთ სულზე შექმნილი დოვლათის მოცულობის გადიდება. შესაძლებელია გაიზარდოს მშპ, მაგრამ ქვეყნის სიმდიდრე არ გადიდდეს ან, პირიქით, – შემცირდეს კიდევ, თუ ახლად შექმნილი სიმდიდრე არ გადააჭარბებს ბუნებრივი პროცესით ან სხვა მიზეზით მწყობრიდან გამოსული დოვლათის მოცულობას.

განვითარებული ქვეყნების უმეტესობა ხასითდება მაღალი ეკონომიკური ზრდით. ეკონომიკური ზრდა იწვევს ცხოვრების დონის გაუმჯობესებას, უკეთესი განათლების მიღების შესაძლებლობას, უფრო მეტი ინვესტიციების მოზიდვით სურვილს და ამავედროს ინვესტორების დაცულობის გარანტიებს, ფინანსური სექტორის, ქვეყნის ვალუტის და ექსპორტ-იმპორტის სტაბილურობას, გამოშვების მაღალ დონეს და რაც მთავარია ქვეყნის როლსა და ადგილს წარატებული ქვეყნების რიცხვში. თუ გადავხედავთ ბოლო წლების სტატისტიკურ მონაცემებსა და მომხდარ მოვლენებს დავინახავთ რომ პანდემიურმა პერიოდმა ძალიან დიდი გავლენა მოახდინა მსოფლიო ქვეყნების ეკონომიკურ ზრდაზე. უმეტესად ქვეყნებში ეკონომიკური ზრდის მაგივრად ეკონომიკური დაქვეითების პერიოდი წარმოიშვა. მათ რიცხვს განეკუთვნება საქართველოც. აზიის განვითარების ბანკის მიხედვით, პანდემია დაახლოებით 347\$ მილიარდამდე ზიანი მიყენა მსოფლიო ეკონომიკას.¹

ძირითადი ნაწილი

გაეროს მიერ შემოთავაზებული უკანასკნელი ანალიზით, COVID-19-ის შემდგომ გლობალური ეკონომიკის ზრდა მინიმუმ 3.5%-მდე შემცირდა. შესაბამისად ყველაზე დიდი ზიანი ნავთობის და სხვა საქონლის ექსპორტიორ ქვეყნებს მიადგა. ასეთი ქვეყნების ეკონომიკური ზრდის ტემპი მინიმუმ 1%-ით შემცირდა.² სავალუტო ფონდის პროგნოზით, მსოფლიო ეკონომიკის 3.31% პროცენტის კლებ

1 "The Economic Impact of the COVID-19 Outbreak on Developing Asia", Asian Development Bank, 6 მარტი 2020. იხ: <https://bit.ly/2UpeGe9>

2 "The Coronavirus Shock: a Story of Another Global Crisis Foretold and What Policymakers Should Be Doing about It." UNCTAD, 9 მარტი 2020. იხ: <https://bit.ly/2WwcW50>

ბის შემდეგ, 2021 წელს მოსალოდნელია მსოფლიო ეკონომიკის 5,9% პროცენტით, ხოლო 2022 წელს 4,9% პროცენტით ზრდა.³

ეკონომიკის სამინისტროს მონაცემებით 2021 წლის მაისში საქართველოში ეკონომიკა 25,8%-ით გაიზარდა. შესაბამისად, 2021 წლის იანვარ-მაისში საშუალო ეკონომიკურმა ზრდამ 11,5 პროცენტი შეადგინა. მიუხედავად იმისა, რომ წინა წლის მაისში ეკონომიკის კლება 13,5 პროცენტი იყო, 2021 წლის მაისში დაფიქსირებული ეკონომიკური აქტივობის დონე აჭარბებს როგორც 2020 წლის, ასევე 2019 წლის მონაცემსაც. 2021 წლის პირველ კვარტალში ეკონომიკურ კლებაში ყველაზე მაღალი უარყოფითი წვლილი რეალურმა ინვესტიციებმა შეიტანა (-3,3 პ.პ.). პირველ კვარტალში ასევე უარყოფითი იყო წმინდა ექსპორტის წვლილი (-1,9 პ.პ.), ხოლო მოხმარების დადებითი წვლილი დაფიქსირდა (0,7 პ.პ.).⁴

2021 წლის ივნისში წლიური ინფლაციის დონემ 9,9 პროცენტი შეადგინა, ხოლო წინა თვესთან შედარებით ფასების დონე 0,7 პროცენტით გაიზარდა. წინა თვესთან შედარებით წლიური ინფლაციის დონემ 2,2 პროცენტული პუნქტით გაიზარდა. ინფლაციის მაჩვენებელზე გავლენა მოახდინა გლობალურად სასაქონლო ბაზრებზე, განსაკუთრებით სასოფლო-სამეურნეო ბაზრებზე ფასების მნიშვნელოვანმა ზრდამ და წინა პერიოდებში ეროვნული ვალუტის გაუფასურებამ.

2021 წლის პირველ კვარტალში ბიზნეს სექტორის ბრუნვა წინა წლის ანალოგიურ პერიოდთან შედარებით 11,3%-ით გაიზარდა და 28,9 მლრდ. ლარი შეადგინა. 2021 წლის პირველ კვარტალში ბიზნეს სექტორის გამოშვება 10,3 მლრდ. ლარს გაუტოლდა, რაც 0,2%-ით აღემატება გასული წლის შესაბამისი პერიოდის მაჩვენებელს.

ეკონომიკური ზრდის დროს აუცილებელია ხაზი გავუსვავთ და ყურადღება გავამახვილოთ უმუშევრობასა და დასაქმებაზე. 2019-2020 წლებში მსოფლიოში უმუშევართა რიცხვი 187,3 მილიონიდან 220,3 მილიონამდე გაიზარდა, რაც უმუშევრობის ყველაზე დიდი წლიური ზრდაა ამ პერიოდში. 2021 წელს უმუშევართა რიცხვი ოდნავ გაიზარდა და თითქმის 220,5 მილიონი შეადგინა⁵. საქართველოში 2019 წლიდან დღემდე უმუშევრობის ზრდა ფიქსირდება. დღესდღეისობით სტატისტიკური დეპარტამენტის მონაცემებით უმუშევრობის დონე განისაზღვრა 18,5 % -ით რაც არცთუ ისე მცირე მაჩვენებელია იმ ქვეყნისათვის რომლის მოსახლეობა დაახლოებით 3,7 მილიონია. 2019 წლიდან დღემდე უმუშევრად დარჩენილი მოსახლეობის საერთო რიცხოვნობა 68 ათასი ადამიანია, ამ დონის მატება ძირითადად მაინც პანდემიურ პერიოდს უკავშირდება.

ტურიზმი საქართველოში ერთ-ერთ მნიშვნელოვან სექტორადაა ჩამოყალიბებული. ქვეყანა ცდილობს ტურისტული პოტენციალის გამოყენებასა და შესაბამისად ეკონომიკის გაჯანსაღებაში მისი როლის მნიშვნელობის ხაზგასმას. დღესდღეისობით ტურიზმი მშპ-ს 10-დან 11% ამდე აგენერირებს. 2021 წლის პირველ კვარტალში ტურიზმიდან შემოსავლებმა 53,6 მლნ. აშშ დოლარი შეადგინა, რაც 87,5

პროცენტით ნაკლებია 2020 წლის მონაცემზე. გასული წლის მონაცემებს თუ შევადარებთ 2020 წელს შემოსავლები ტურისტული სექტორიდან 83,5%-ით არის შემცირებული და ჯამში 541,7 მლნ. აშშ დოლარი შეადგინა.

რაც შეეხება პირდაპირ უცხოურ ინვესტიციებს, რომელთაც ძალიან დიდი მნიშვნელობა აკისრია ეკონომიკის ზრდასა და განვითარებაში, თუ ტენდენციას დავაკვირდებით საქართველოში პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები (2017 წლის გარდა როდესაც ზრდის ტენდენცია ფიქსირდებოდა) თანდათან კლებადი ტენდენციით ხასიათდება. კლებადი ტენდენცია ძირითადად გამოწვეულია სხვადასხვა პარტნიორი ქვეყნების ეკონომიკაში მიმდინარე ცვლილებებით, თუმცა ინვესტიციების ნაკლებობას მხოლოდ ამ ცვლილებებს ვერ დავაბრალებთ. ქვეყანაში აუცილებელია არსებობდეს ინვესტიციებისათვის ხელის შეწყობი მოწყვლადი ადგილები, თუმცა რთულია ინვესტიციები იმ ქვეყნებში, სადაც არასტაბილური პოლიტიკური თუ ეკონომიკური გარემოა. ძირითადად ჩვენი ყველაზე დიდი ინვესტორი ევროკავშირის ქვეყნებია. ევროკავშირიდან შემოსული ინვესტიციები სრული ინვესტიციების 47,2%-ს უტოლდებოდა. ამერიკიდან შემოსული ინვესტიციები სრული ინვესტიციების 7,8%-ია, ხოლო ჩინეთიდან შემოსული ინვესტიციები - 3,2%. პანდემიურმა პერიოდმა თითქმის ყველა ქვეყანა დიდი გამოწვევების წინაშე დააყენა, შესაბამისად ინვესტიციების მოცულობაც რადიკალურად შემცირდა. 2021 წელს წინა წელთან შედარებით 64% შემცირებულია პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები.

COVID-19-ის ეკონომიური ეფექტი მნიშვნელოვან გავლენას მოახდენს საერთაშორისო ვაჭრობაზე. მოგეხსენებათ საქართველოს სავაჭრო ბალანსი არც თუ ისე სახარბიელოა. მუდამ ჭარბობს ინპორტირებული საქონელი და ექსპორტის წილი ბევრად ნაკლებია, ქვეყანა დამოკიდებულია ინპორტირებულ საქონელზე. რატომ არის დამოკიდებული ქვეყანა ასე ძალიან იმპორტზე და რა ნეგატიური შედეგები მოჰყვება იმპორტის ზრდას, ეს ცალკე განხილვის საგანია. პანდემიის მიუხედავად ქვეყნებს შორის ვაჭრობის შეზღუდვები არ დაწესებულა. საქართველოს ყველაზე დიდი იმპორტიორი ისევ ევ-

3 <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2021/10/12/world-economic-outlook-october-2021>

4 <http://www.economy.ge/>

5 <https://www.statista.com/statistics/266414/unemployed-persons-worldwide/#statisticContainer>

როკავშირია რომელიც საექსპორტო ბაზრის 1/3-ს წარმოადგენს⁶.

2021 წლის იანვარ-ივნისში ექსპორტი გაიზარდა 25.2 პროცენტით და 1,884.7 მლნ. აშშ. დოლარს გაუტოლდა, ხოლო იმპორტი 18.9 პროცენტით აღემატება წინა წლის იანვარ-ივნისის მაჩვენებელს და 4,325.0 მლნ. აშშ დოლარს შეადგენს. 2021 წლის იანვარ-ივნისში დაფიქსირებული ექსპორტის მაჩვენებელი 5.3%-ით აღემატება 2019 წლის ანალოგიური პერიოდის (პანდემიამდე) მონაცემს. 2021 წლის იანვარ-ივნისში სავაჭრო დეფიციტი 308.1 მლნ. აშშ. დოლარით გაიზარდა და 2,440.3 მლნ. აშშ. დოლარი შეადგინა.⁷

რაც შეეხება ფულად გზავნილებსა და შემოსულობებს საქართველოს ეროვნული ბანკის მონაცემებით, 2020 წლის თებერვალში ქვეყანაში შემოსული ფულადი გზავნილების მოცულობამ 137.3 მლნ აშშ დოლარი შეადგინა, რაც 9.5%-ით მეტია 2019 წლის თებერვლის ანალოგიურ მაჩვენებელზე. იანვრის თვეში ზრდის ტემპი 8.6%-ს უტოლდებოდა. ევროკავშირიდან მიღებული ფულადი გზავნილები, მთლიანი ფულადი გზავნილების 41.7%-ია. ყველაზე მეტ ფულად გზავნილს ევროკავშირის ქვეყნებიდან საქართველო იტალიიდან (15.8%) და საბერძნეთიდან (12%) იღებს. მნიშვნელოვანი, 10.4%-იანი წილი მოდის აშშ-ზე. რუსეთიდან (20.9%) და ისრაელიდან (10.5%) მიღებული გზავნილები დაახლოებით მთლიანი გზავნილების 1/3-ს წარმოადგენს. შესაბამისად იმ ქვეყნებში სადაც პანდემიური პერიოდი მძვინვარებს და ეკონომიკას გასაქანის საშუალებას არ აძლევს ფულადი ნაკადების შემოღინებაც შედარებით დაბალია. რაც შეეხება კომერციულ ბანკებს კომერციული ბანკების მოგებამ 2021 წლის მაისის თვეში 180.1 მილიონი ლარი შეადგინა და წინა წლის მაისთან შედარებით 126.8 მლნ. ლარით გაიზარდა. 2021 წლის იანვარ-მაისში ბანკების მოგება 1,378.4 მლნ. ლარით გაიზარდა და 765.0 მლნ. ლარი შეადგინა (2020 წლის მარტის თვეში დაფიქსირდა 943.1 მლნ. მლარის ზარალი). მოცემულ პერიოდში მოგების ზრდა ძირითადად გამოწვეულია შემოსავლების ზრდითა და ხარჯების შემცირებით. 2020 წელს ბანკების მოგებამ 99.3 მლნ. ლარი შეადგინა.

ამ ყველაფერთან ერთად აუცილებელია თვალი გადავავლოთ და შევავსოთ ქვეყნის საგარეო ვალი. საქართველოს მთლიანმა საგარეო ვალმა, 2021 წლის 31 მარტის მდგომარეობით 20.6 მლრდ აშშ დოლარი (70.3 მლრდ ლარი) შეადგინა, რაც ბოლო ოთხი კვარტლის მშპ-ს 132.9 პროცენტია. 2021 წლის პირველ კვარტალში საქართველოს მთლიანი საგარეო ვალი 22.6 მლნ აშშ დოლარით გაიზარდა. აქედან, ოპერაციული ცვლილებების გამო ვალი 467.4 მლნ აშშ დოლარით გაიზარდა, ფასის ცვლილების გამო 15.9 მლნ აშშ დოლარით გაიზარდა, ხო-

ლო საკურსო და სხვა ცვლილებების გამო - 332.8 და 127.9 მლნ აშშ დოლარით შემცირდა. სახელმწიფო საგარეო ვალმა შეადგინა 9.9 მლრდ აშშ დოლარი (33.8 მლრდ ლარი), რაც მშპ-ს 64.0 პროცენტია.⁸ თუ არსებულ მონაცემებს გადავხედავთ და შევადარებთ წინა წლის მონაცემებთან ცალსახაა რომ ამხელა საგარეო ვალი ქვეყანას არასოდეს ქონია. რით იყო გამოწვეული ამ ვალის არსებობის საფუძველი, ერთ-ერთი ძირითადი მიზეზად მაინც პანდემიური შოკები სახელდება, თუმცა ამ ყოველივეს მარტო პანდემიურ შოკებს ვერ დავაბრალებთ. არ შეიძლება ქვეყანას ქონდეს მშპ-ს 60%-ზე მეტი საგარეო ვალი თუმცა რიცხვებში აშკარად ვხედავთ რომ ეს პროცენტული მაჩვენებელი ბევრად მეტია ვიდრე 60%-ტი. ეკონომიკური ზრდის მისაღწევად აუცილებელია სტრუქტურების სწორი გამართულობა და რესურსების სწორი ფორმულირება. ერთია გვეინდა და ვცდილობთ და მეორეა რას ვაკეთებთ ამის მისაღწევად. ძლიერი ქვეყნის მშენებლობის საწინდარი სწორედ ის ეკონომიკური ზრდაა, რომელსაც შეუძლია იყოს სახელმწიფოს მყარი ფუნდამენტი.

დასკვნა

ეკონომიკური ზრდის მისაღწევად აუცილებელია ქვეყანაში იყოს სტაბილური გარემო. სახელმწიფოს ქონდეს სწორი ეკონომიკური და პოლიტიკური ხედვები. ეკონომიკური ზრდა არა მხოლოდ რიცხვებში, არამედ ქვეყნის მოსახლეობის შემოსავლებშიც უნდა აღინიშნებოდეს. რთულია ზრდაზე საუბარი ქვეყანაში, სადაც 18,5% უმუშევარია, სადაც ინვესტიციების რაოდენობა ყოველწლიურად მცირდება, სადაც ერის დაბერების პრობლემა ისევ აქტუალურია, სახელმწიფო ვალი აღმავალი ტრენდით ხასიათდება და რაც უფრო მთავარია და მნიშვნელოვანია, არასტაბილური პოლიტიკური გარემოა მოცემული. თუმცა ამ ყველაფრის ფონზე და არსებული სირთულეების მიუხედავად, სწორი ეკონომიური პოლიტიკა, რომელიც წინააღმდეგობაში არ მოდის სახელმწიფო პოლიტიკასა და ინტერესებთან, ეკონომიკური ზრდის შესაძლებლობას იძლევა. მართალია პანდემიურმა პერიოდმა ძალიან დააზარალა მსოფლიოს თითქმის ყველა ქვეყანა, განსაკუთრებით განვითარებადი ქვეყნები, მაგრამ პანდემიამ აჩვენა, რომ აუცილებელია ეკონომიკის ტრანსფორმაცია.

უნდა აღინიშნოს ის ფაქტიც, რომ ქვეყანა ამ ეტაპისთვის მიმდინარე გამოწვევებს პასუხობს, მართავს სამედიცინო საფრთხეებს და ჰუმანიტარულ ამოცანებს, და გრძელვადიანი ეკონომიკური ეფექტის შეფასებისათვის საკმაოდ შეზღუდული რესურსი რჩება, მაგრამ ეს არ არის საკმარისი იმ შედეგის მისაღწევად, რასაც ორნიშნა ეკონომიკური ზრდა ქვია. ისიც გასაგებია, რომ შეზღუდული რესურსე-

6 საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. იხ: <https://www.geostat.ge/>

7 საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. იხ: <https://www.geostat.ge/>

8 <https://www.nbg.gov.ge/index.php?m=304>

ბის პირობებში, საკმაოდ რთულია ცალკეული ეკონომიკური შეღავათების და სტიმულირების პაკეტების ინიცირება, შეზღუდვების დაწესება და ყველა შემთხვევაში მნიშვნელოვანია ამ ნაბიჯების ეკონომიკური ფასის განსაზღვრა. ასევე მნიშვნელოვანია, რომ კრიზისის ე.წ. შეღავათების შეთავაზებას არ ქონდეს ისეთი ხასიათი, როგორიც მაგალითად საბანკო „შეღავათიანი პერიოდის“ მექანიზმს, რომელიც მექანიკურად გაქცევს ამ რეჟიმში და მისი დატოვებისთვის გიწევს აქტივობის განხორციელება და არა - მასში ჩართვისთვის. ყველგან, სადაც ეს შესაძლებელია, მნიშვნელოვანია არ შეიზღუდოს მოქალაქეთა ეკონომიკური არჩევანის თავისუფლება. აუცილებელია ყურადღებით მივაღწევოთ თვალი კრიზისს, ასევე თუ როგორ მოახერხებს მსოფლიო ამ კრიზისიდან დაღწევას, რადგან ისეთი ქვეყნები როგორიც საქართველოა, დამოკიდებულია საერთაშორისო დახმარების მამულებზე, რომლის მობილიზაციასაც ისინი შეძლებენ.

ინოვაციური ტექნოლოგიები, ინოვაციური მიდგომები, მყისიერი ზრდის შესაძლებლობას იძლევა. ტექნოლოგიები მეტი მწარმოებლურობის პოტენციალს იძლევა ნაკლები დანახარჯებით. რესურსები რომლებიც შეზღუდულობის მიუხედავად დაფდებითი ელფერის მატარებელია, ამ ყველაფრის ჩათვლით ეკონომიკური ზრდის მისაღწევად აუცილებელია

საერთაშორისო პოზიტიური და ნეგატიური გამოცდილების გააზრება, არა მხოლოდ ჯანმრთელობის, არამედ ეკონომიკური კრიზისის მართვის მიმართულებით. ასევე, მნიშვნელოვანია კერძო ინიციატივებიც, ანუ ის, თუ რამდენად შეძლებს ქართული ბიზნესის ნაწილი მაინც თვითორგანიზებას, ახალი ტიპის მომსახურებებისა და პროდუქტების შემუშავებას, რომელიც არსებულ გამოწვევებს მეტად უპასუხებს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. იხ: <https://www.geostat.ge/>
2. <https://www.nbg.gov.ge/index.php?m=304>
3. “The Economic Impact of the COVID-19 Outbreak on Developing Asia”, Asian Development Bank, 6 მარტი 2020. იხ: <https://bit.ly/2UpeGe9>
4. The Coronavirus Shock: a Story of Another Global Crisis Foretold and What Policymakers Should Be Doing about It.” UNCTAD, 9 მარტი 2020. იხ: <https://bit.ly/2WwcW50>
5. <https://www.statista.com/statistics/266414/unemployed-persons-worldwide/#statisticContainer>
6. <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2021/10/12/world-economic-outlook-october-2021>